

І ТРИМЕСТР

Семінар 1. Російська Федерація

План

1. Політична система РФ. Політичні партії. Сучасна внутрішньополітична ситуація.
2. Соціально-економічний розвиток Росії на початку ХХІ ст.
3. Зовнішня політика РФ на сучасному етапі.

Приступаючи до обговорення питань семінарського заняття, оскільки воно є першим з даного курсу, визначимо, що вивчає країнознавство, з якими предметами воно має зв'язки, які функції воно виконує, які методологічні принципи покладені в основу його вивчення та ін. Далі переходимо до обговорення **понятійно-термінологічного апарату** країнознавства (регіон, країна, держава, природні умови, територія, населення, урбанізація, політична карта світу та ін.). Далі ми розглядаємо політичну систему суспільства та її складові: форми державного правління (монархію, республіку, їх різновиди) та державного устрою (унітарну, федеративну, конфедеративну), політичний режим, політичні партії та їх класифікацію.

Характеризуючи **політичну систему** Російської Федерації, слід визначити, коли утворилася сучасна російська держава, в ході яких подій, коли була прийнята конституція РФ. Даємо визначення форми правління та форми державного устрою Росії, вказуємо на їх особливості. Розкриваємо специфіку процесу формування політичного режиму в Росії, повноваження та функції президента. Бажано звернути увагу на відмінності політичного режиму в Росії під час правління Б.М. Єльцина та В.В. Путіна. Висвітлюючи партійно-політичну палітру РФ, даємо характеристику найбільш відомим правим, лівим і центристським партіям Росії, наприклад КПРФ, ЛДПР, “Яблуку”, “Єдиній Росії” та ін., їх політичним лідерам – Г. Зюганову, В. Жириновському, Г. Явлінському, В. Суркову та ін. Підсумовуючи це питання, робимо висновок про характерні риси політичної системи РФ, тенденції її розвитку.

Готуючись до відповіді на **друге** питання семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення Росії, її природні умови та ресурси, розміщення населення. Росія є індустріально-аграрною країною, в якій здійснюється перехід

до соціально орієнтованої ринкової економіки. Доцільно оцінити сучасний стан економіки Росії, відмітити багатокладність економіки, криміналізацію та корупцію в державних і комерційних структурах, дати загальну характеристику промисловості (добувної, ПЕК, металургії, машинобудування, ВПК), сільському господарству, транспорту, зовнішній торгівлі.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики РФ** на сучасному етапі, потрібно виділити такі напрямки, як відносини з США та блоком НАТО, їх еволюцію в останні роки, участь у засіданнях “Великої вісімки” (G-8), роль Росії в СНД та її відносини з Україною, Білоруссю, державами Закавказзя та Центральної Азії, КНР та Японією, державами Близького та Середнього Сходу.

Доповідь: “Політичний портрет Володимира Путіна”.

Література

1. Александров А. Родимые пятна посткоммунизма [распад СССР и его последствия] // ЭП. – 2006. – № 11-12 (март). – С. 5-9.
2. Алексеев А. Президент озадачил преемника, которого еще нет [программа стратегических приоритетов России от 10.05.06] // ЭП. – 2006. – № 20-21. – С. 14-15.
3. Арбатов А. Россия: особый имперский путь? // РвГП. – 2005. – № 6. – С. 78-88.
4. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // МЭиМО. – 2005. – № 1. – С. 95-99.
5. Васильев Л. Сокрушительные успехи. Почему президент Путин не хочет продления своих полномочий? // НВ. – 2006. – № 28 (июль). – С. 8-11.
6. “Восьмерка” на Неве – выбор главных маршрутов [саммит 15-17.07.06] // ЭП. – 2006. – № 27-28 (июнь-июль). – С. 5-9.
7. Гавров С. Необратим ли переход к авторитаризму [Россия] // СМ. – 2006. – № 1. – С. 80-89.
8. Данилов Б. Россия, СНГ, мусульманский мир и проблемы терроризма // Восток. – 2006. – № 1. – С. 164-167.
9. Делягин М. После СНГ: одиночество России // РвГП. – 2005. – № 4.

10. Дем'янець В. Співдружність Незалежних Держав: механізми взаємовідносин політичних лідерів // ПМ. Спеціальний випуск – 2006. – С. 147-155.
11. Джалагоня В. Поминки по многопартийности [Россия] // ЭП. – 2006. – № 34 (август). – С. 18-19.
12. Зеленько Г. Контексти політичного лідерства на постсоціалістичному просторі // ПМ. Спеціальний випуск – 2006. – С. 136-146.
13. Їжак О. “Позашлюбна” військова присутність [Українсько-російські відносини] // ПіЧ. – 2006. – № 7-8. – С. 10-20.
14. Кармазіна М. Деякі особливості президентства на пострадянському просторі (1991-2004) // ПМ. – 2005. – № 3. – С. 28-41.
15. Кір'яков П. Щоб повернути статус великої держави: стратегічний курс зовнішньої політики Росії наприкінці ХХ століття // ПіЧ. – 2005. – № 1. – С. 75-87.
16. Кононенко Н. Адекватність політичної еліти сучасним моделям політичного і соціально-економічного розвитку [РФ, Білорусь, Україна] // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 156-161.
17. Кулагин В.М. Режимный фактор во внешней политике постсоветских государств // Полис. – 2004. – № 1. – С. 115-124.
18. Ознобищев С. Россия – НАТО: реалистическое партнерство или виртуальное противостояние? // МЭиМО. – 2006. – № 1. – С. 15-23.
19. Паин Э. Особая цивилизация [политический режим в России] // НВ. – 2006. – № 32 (август). – С. 24-27.
20. Панова В. Россия в “Большой восьмерке” мировых держав: история взаимоотношений // ННИ. – 2005. – № 3.
21. Портяков В. Россия, Китай и Индия в мировой экономике // РвГП. – 2005. – № 5.
22. Семченков А. Геополитическая стратегия России: выбор оптимального варианта // Вестник Московского университета. – Серия 12. Политические науки. – 2005. – № 3. – С. 48.
23. Три дня большой политики в маленькой Стрельне // ЭП. – 2006. – № 29-30 (июль). – С. 6-11.
24. Файзуллаев Д. Россия и геополитическая перегруппировка сил в Центральной Азии // ААС. – 2006. – № 3. – С. 10-15.

25. Шаталова И. К нам едет “Большая 8” // ЭП. – 2006. – № 10 (март). – С. 6-9.
26. Шелин С. Преемник в юбке [Женщины в политике: Россия] // НВ. – 2006. – № 37 (сентябрь). – С. 15-16.

Семінар № 2. Україна

План

1. Еволюція політичної системи України на початку ХХІ ст. Політичні партії.
2. Сучасна внутрішньополітична ситуація. Парламентські вибори 2006 р.
3. Економіка України: основні тенденції розвитку.
4. Сучасна зовнішня політика України.

При підготовці **першого питання** слід дати визначення формі правління та державного устрою України, вказати на специфіку конституційного процесу, розкрити особливості формування політичного режиму в Україні, повноваження та функції президента і парламенту. Характеризуючи партійно-політичну структуру, бажано визначити найбільш впливові праві, ліві та центристські партії України, наприклад КПУ, СПУ, НСНУ, ПР та ін., назвати їх політичних лідерів – П. Симоненка, О. Мороза, В. Януковича та ін. Підсумовуючи це питання, робимо висновок про характерні риси політичної системи України, тенденції її розвитку.

Висвітлюючи **сучасну внутрішньополітичну ситуацію**, слід дати власну оцінку парламентським виборам 2006 р. та їх наслідкам, діяльності Верховної Ради, Президента України та уряду, позиціям політичних партій з нагальних питань порядку денного.

Готуючись до відповіді на **третє** питання семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення України, її природні умови, трудові ресурси та розміщення населення. Україна є країною з перехідною економікою. Варто описати сучасний стан економіки України, відзначити багатоукладність господарства, значну роль тіньового сектора, дати загальну характеристику промисловості (добувної, ПЕК, металургії, машинобудування, легкої та харчової промисловості), сільському господарству, транспорту, зовнішній торгівлі.

Висвітлюючи провідні тенденції зовнішньої політики України на сучасному етапі, потрібно виділити такі напрямки, як відносини із США, Росією та провідними державами Європи, перспективи вступу України до Альянсу та Євросоюзу, роль України в СНД та її відносини з Білоруссю, державами Закавказзя, Центральної Азії та ін.

Доповідь: “Чи доцільно Україні вступати в НАТО?”.

Література

1. Авраменко О., Ярмиш Г. Вступ до НАТО: “за” і “проти” // ПіЧ. – 2006. – № 1. – С. 94.
2. Алексеев А. Победил Янукович, а власть может достаться Тимошенко [Украина] // ЭП. – 2006. – № 14 (март-апрель). – С. 16-17.
3. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // МЭиМО. – 2005. – № 1. – С. 95-99.
4. Гончаренко О. І все-таки – європейський ренесанс! Ймовірні шляхи розвитку України після парламентських виборів на період до 2008 року // ПіЧ. – 2006. – № 4. – С. 3-8.
5. Дем’янець В. Співдружність Незалежних Держав: механізми взаємовідносин політичних лідерів // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 147-155.
6. Джалагоня У. Выбор цвета как выбор судьбы [Украина] // ЭП. – 2006. – № 15-16 (апрель). – С. 5-9.
7. Зеленько Г. Контексти політичного лідерства на постсоціалістичному просторі // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 136-146.
8. Зимон Г. Революция в оранжевых тонах: украинский путь к демократии // МЭиМО. – 2005. – № 10.
9. Їжак О. „Позашлюбна” військова присутність [Українсько-російські відносини] // ПіЧ. – 2006. – № 7-8. – С. 10-20.
10. Кармазіна М. Деякі особливості президентства на пострадянському просторі (1991-2004) // ПМ. – 2005. – № 3. – С. 28-41.
11. Кононенко Н. Адекватність політичної еліти сучасним моделям політичного і соціально-економічного розвитку [РФ, Білорусь, Україна] // ПМ. Спеціальний випуск – 2006. – С. 156-161.

12. Кулагин В.М. Режимный фактор во внешней политике постсоветских государств // Полис. – 2004. – № 1. – С. 115-124.
13. Кульчицький С.В. Антикомуністичні революції: 1991 рік, 2004 рік... Що далі? // Історія України. – 2005. – № 7. С. 1-7.
14. Кынев А. Эффекты “Майдана”: политическая система Украины после кризиса 2004 г. // Полис. – 2005. – № 1. – С. 63-71.
15. Лукьянов Ф. Подсчет очков [Украина] // НВ. – 2006. – № 32 (август). – С. 16-17.
16. Мошес А. Украина: и все-таки она движется // РвГП. – 2006. – № 2. – С. 82-94.
17. Новакова О. “Помаранчева” революція як криза легітимності владної еліти // ПМ. – 2005. – № 4. – С. 29-38.
18. Полторацький О. Особливий випадок співпраці: Євроатлантичний вимір стратегічного партнерства Україна – Польща: досвід, проблеми, перспективи // ПіЧ. – 2005. – № 1. – С. 7-16.
19. Полянников Т., Прокопов Г. Синдром “цветных революций” // СМ. – 2005. – № 6. – С. 148-160.
20. Тиммерсманн Х. Украина и Белоруссия: “новые соседи” Европейского союза // МЭиМО. – 2004. – № 6. – С. 49-60.
21. Фурман Д. Личности и революция [Украина – снова не Россия] // НВ. – 2006. – № 32 (август). – С. 14-15.
22. Швайка М. Проблема захисту національних інтересів України в умовах глобалізації // ЕЧ ХХІ. – 2002. – № 6.
23. Шевчук В. Рік втрачених можливостей чи отриманих надій? [Економіка] // ПіЧ. – 2006. – № 2. – С. 24-29.
24. Шелудько Н. Проблеми тіньової економіки в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 9.
25. Шитов А. В США пересматривают итоги холодной войны [США – Украина] // ЭП. – 2006. – № 14 (март-апрель). – С. 18-19.

Семінар № 3. Білорусь

План

1. Політична система сучасної Білорусі. Режим Лукашенка.
2. Соціально-економічний розвиток країни.
3. Зовнішня політика Білорусі. Союз з Росією. Участь у СНД та програмі СЕП.

Характеризуючи політичну систему Білорусі, варто проаналізувати форму правління та державного устрою, повноваження та функції президента і парламенту, розкрити сутність політичного режиму О. Лукашенка.

Готуючись до відповіді на друге питання семінарського заняття, потрібно оцінити економіко-географічне положення Білорусі, її природні умови, ресурси та населення. Бажано розкрити основні риси білоруського “ринкового соціалізму”, дати загальну характеристику промисловості (хімічної, лісової та деревообробної, ПЕК, машинобудування, легкої та харчової промисловості), сільському господарству, зовнішній торгівлі.

Третє питання вимагає від студентів визначення основних напрямків зовнішньої політики Білорусі, зокрема відносин з Росією, ролі Білорусі в СНД, її стосунків з Україною, державами Балтії, Польщею, провідними державами Західної Європи, США та ін.

Доповідь: “Політичний портрет Олександра Лукашенка”.

Література

1. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // МЭиМО. – 2005. – № 1. – С. 95-99.
2. Булгаков В. Загадки та відгадки лукашенківщини // Критика. – 2004. – Число 85. – С. 15-21.
3. Верба Ф. Щодо потенційної можливості формування єдиного економічного простору України, Росії, Білорусі та Казахстану // ЕУ. – 2003. – № 11. – С. 80-83.
4. Дем'янець В. Співдружність Незалежних Держав: механізми взаємовідносин політичних лідерів // ПМ. Спеціальний випуск – 2006. – С. 147-155.
5. Зайко Л. От желаемого к действительному [Белоруссия] // РвГП. – 2006. – № 1. – С. 172-180.
6. Зеленько Г. Контексти політичного лідерства на постсоціалістичному просторі // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 136-146.
7. Карбалевиц В. Білоруська модель посткомуністичних трансформацій // Політична думка. – 2000. – № 1. – С. 37-55.
8. Карбалевиц В. Президентські вибори в Білорусі: тенденції та особливості // Політична думка. – 2002. – № 1. – С. 53-68.

9. Кармазіна М. Деякі особливості президентства на пострадянському просторі (1991-2004) // ПМ. – 2005. – № 3. – С. 28-41.
10. Кирилкина И.С. Состояние и основные тенденции развития белорусской партийной системы // Полис. – 2001. – № 4. – С. 108-113.
11. Коктыш К. Постсоветская трансформация Белоруссии // МЭиМО. – 2004. – № 2. – С. 72-79.
12. Кононенко Н. Адекватність політичної еліти сучасним моделям політичного і соціально-економічного розвитку [РФ, Білорусь, Україна] // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 156-161.
13. Кулагин В.М. Режимный фактор во внешней политике постсоветских государств // Полис. – 2004. – № 1. – С. 115-124.
14. Никитина Ю. Внешнеполитические ориентиры Белоруссии в сфере безопасности: между НАТО и ОДКБ // МЭиМО. – 2006. – № 6. – С. 77-80.
15. Селиванова И. Единение России и Белоруссии: проблемы и перспективы // Власть. – 2000. – № 5. – С. 62-66.
16. Селиванова И. Российско-белорусские отношения – противоречивое единство // Власть. – 2004. – № 11. – С. 18-26.
17. Славина Т. “Звичайні” президентські вибори у Білорусі // НП. – 2001. – № 4. – С. 3-5.
18. Соскін О. Диктатура Лукашенка як джерело загрози для Європи // Універсум. – 2001. – № 11-12.
19. Тиммерманн Х. Особый случай Белоруссии // РвГП. – 2006. – № 2. – С. 95-105.
20. Тиммерманн Х. Украина и Белоруссия: “новые соседи” Европейского союза // МЭиМО. – 2004. – № 6. – С. 49-60.
21. Федосов В. Интеграция России и Белоруссии // МЭиМО. – 2006. – № 6. – С. 70-76.
22. Федулова Н. Перспективы российско-белорусского объединения // МЭиМО. – 2002. – № 7. – С. 93-102.
23. Чечевишников А. Феномен Лукашенко и российско-белорусский союз // Международные процессы. – 2005. – № 1. – С. 107-112.

Семінар № 4. Казахстан і країни Середньої Азії

План

1. Політична система Казахстану та країн Середньої Азії. Політичний режим. Вибори.
2. Соціально-економічний розвиток регіону.
3. Зовнішня політика та зовнішньоекономічні зв'язки. Участь у СНД та програмі ЄСП.

Семінарське заняття доцільно **розпочати** із загальної характеристики країн Центральної Азії (Казахстану, Узбекистану, Туркменістану, Киргизії, Таджикистану), вказати, в ході яких подій виникли дані держави. Варто порівняти політичну систему даних країн, форму правління та державного устрою, політичний режим, повноваження та функції президента, виділити спільні риси та пояснити, якими чинниками вони зумовлені, визначити, у чому полягають особливості виборчого процесу в даних країнах. Дати характеристику режимам особистої влади Н. Назарбаєва, А. Акаєва, І. Керімова, С. Ніязова, Е. Рахмонова, розкрити зміст “революції тюльпанів” у Киргизії.

При підготовці **другого** питання семінарського заняття слід звернути увагу на економіко-географічне положення країн Центральної Азії природні умови (глибоке континентальне розміщення) та ресурси (насамперед паливні) даного регіону, демографічні процеси, зокрема слабкий рівень урбанізації, розміщення населення. Доцільно оцінити сучасний стан економіки даних країн, відмітити їх багатокладність, значну роль державного сектора, криміналізацію та корупцію в державних і комерційних структурах, головну роль бавовняного та паливно-енергетичного комплексів, дати загальну характеристику промисловості, сільського господарства, зовнішній торгівлі.

При визначенні провідних тенденцій **зовнішньої політики країн Центральної Азії** на сучасному етапі необхідно виокремити такі напрямки, як відносини із США та блоком НАТО, їх еволюцію в останні роки, стосунки з Росією, участь в СНД і Шанхайській організації співробітництва та ін.

Доповідь: “Революція тюльпанів” та її наслідки”, “Політичний режим держав Центральної Азії: порівняльна характеристика”.

Література

1. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // МЭиМО. – 2005. – № 1. – С. 95-99.
2. Верба Ф. Щодо потенційної можливості формування єдиного економічного простору України, Росії, Білорусі та Казахстану // ЕУ. – 2003. – № 11. – С. 80-83.
3. Данилов Б. Россия, СНГ, мусульманский мир и проблемы терроризма // Восток. – 2006. – № 1. – С. 164-167.
4. Джангужин Р. Узбекистан – угрозы политического ислама: реальность или фантом? // Персонал. – 2004. – № 6. – С. 28-33.
5. Жуков С. Киргизия и Узбекистан: шок против градуализма // МЭиМО. – 2004. – № 6. – С. 96-107.
6. Иванов В. Борьба “престолонаследников”: Казахстан // ААС. – 2003. – № 3. – С. 15-18.
7. Кармазіна М. Деякі особливості президентства на пострадянському просторі (1991-2004) // ПМ. – 2005. – № 3. – С. 28-41.
8. Касьяненко А.І. Центральна Азія – регіон перспектив // ПіЧ. – 2004. – № 7-8. – С. 13-19.
9. Кулагин В.М. Режимный фактор во внешней политике постсоветских государств // Полис. – 2004. – № 1. – С. 115-124.
10. Ляшенко Т. Институт президентства в країнах Центральної Азії // ПМ. Спеціальний випуск. – 2006. – С. 175-182.
11. Малышева Д. Демократизация постсоветского Востока: модели и реалии // МЭиМО. – 2004. – № 6. – С. 85-95.
12. Малышева Д. Центральная Азия в свете “демократических революций” // МЭиМО. – 2006. – № 8. – С. 60-70.
13. Морозов Ю. Военно-политический союз России и Казахстана // ААС. – 2005. – № 3. – С. 33-37.
14. Назарбаев Н. Власть во благо народа или во благо себя // ЭП. – 2002. – № 4. – С. 16-20.
15. Полешко А. Особливості сучасного виборчого процесу в Узбекистані: погляд з України // Право України. – 2005. – № 1. – С. 130.
16. Полянников Т., Прокопов Г. Синдром “цветных революций” // СМ. – 2005. – № 6. – С. 148-160.
17. Самуйлов С.М. Американское военное присутствие в Средней Азии и Конгресс // СКЭПК. – 2004. – № 8. – С. 25-44.

18. Скаковский Л. Казахстан в международной политике // Международные процессы. – 2005. – № 3. – С. 132-136.
19. Терентьев А. Выборы в Казахстане: укрощение “оранжевой” волны // МЭиМО. – 2006. – № 5. – С. 28-39.
20. Файзуллаев Д. Газовый потенциал Узбекистана и Туркменистана // ААС. – 2004. – № 9. – С. 13-17.
21. Файзуллаев Д. Россия и геополитическая перегруппировка сил в Центральной Азии // ААС. – 2006. – № 3. – С. 10-15.
22. Чернявский С. Центральная Азия в эпоху перемен // РвГП. – 2005. – № 6. – С. 152-163.

Семінар № 5. Велика Британія та Ірландія

План

1. Політична система сучасної Великої Британії. Політичні партії.
2. Соціально-економічний розвиток на початку ХХІ ст. Участь у процесах євроінтеграції.
3. Ольстерська проблема та її розв’язання. Тероризм.
4. Зовнішня політика Великої Британії на початку ХХІ ст.
5. Ірландія: особливості політичного й економічного розвитку.

Відповідаючи на **перше питання**, слід дати визначення формі правління та державного устрою Великої Британії, вказати на специфіку конституційного процесу, етапи здійснення конституційної реформи, повноваження та функції королівської влади, парламенту, прем’єр-міністра. Розглядаючи партійну систему даної держави, зупиніться на двопартійності як головній її ознаці, простежте еволюцію даної системи в ХХ – на початку ХХІ ст., визначте програмні установки торі та лейбористів. У чому полягає сутність доктрини “нового лібералізму” та “третього шляху” Великої Британії, на думку лідера лейбористів Тоні Блера?

Друге питання семінарського заняття передбачає розгляд економіко-географічного становища Великої Британії (острівний характер), природних умов, ресурсів, населення (високий рівень урбанізації, конурбації). Велика Британія є країною з високорозвинутою економікою, вона входить до “вісімки” найрозвинутіших держав світу. Варто описати сучасний стан економіки Великої Британії, відзначити певне дистанціювання

від європейських інтеграційних процесів і прив'язаність до економіки США, дати загальну характеристику промисловості, сільському господарству, транспорту (залізниці, флот, авіа), зовнішній торгівлі.

Висвітлюючи **внутрішньополітичну ситуацію** в країні, слід акцентувати увагу на Ольстерській проблемі, розкрити сутність даного етноконфесійного конфлікту, його зародження, еволюцію протягом ХХ – початку ХХІ століть, діяльність терористичних угруповань (ІРА та ін.). Слід дати оцінку мирному договору 1998 р., його наслідкам, сучасному стану проблеми та перспективам її врегулювання.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики Великої Британії**, треба виділити такі напрямки, як відносини із США, ЄС, провідними державами Європи, роль Великої Британії в Альянсі та Євросоюзі, ставлення до близькосхідної проблеми, стосунки з Україною, Росією, країнами СНД та ін.

П'яте питання семінару зорієнтоване на аналіз своєрідності політичного та економічного становища Ірландії. Бажано простежити виникнення незалежної держави в 1949 р., охарактеризувати її природні багатства, розвиток економіки та ін.

Доповідь: “Політичний портрет Тоні Блера”, “Етноконфесійний конфлікт в Ольстері”.

Література

1. Блэр все же решил уйти // ЭП. – 2006. – № 20-21 (май). – С. 13.
2. Громько А. Великобритания: после захода солнца // РвГП. – 2005. – № 6. – С. 10-23.
3. Грубов В., Свинаренко В. Больше демократии – больше зброї? Военна політика Великої Британії у глобальному вимірі // ПіЧ. – 2006. – № 1. – С. 17-23.
4. Зайцев Б., Федяшин А. Ольстер: массаж или исцеление? // ЭП. – 1998. – № 17. – С. 6-9.
5. Кустарев А. Призрак заговора [Великобритания] // НВ. – 2006. – № 34 (август). – С. 16-17.
6. Истягин Л. Бархатные революции по-английски // МЭиМО. – 1998. – № 1.
7. Маргарет Беккет – м.и.д. Великобритании // ЭП. – 2006. – № 20-21 (май). – С. 25.

8. Мочалов Л. О формировании идейно-политической доктрины “нового лейборизма” в Великобритании // Вестник Московского университета. – Серия 12. Политические науки. – 2001. – № 1. – С. 65-72.
9. Мы о них будем слышать чаще [Дэвид Кэмерон – новый лидер тори в Великобритании] // ЭП. – 2005. – № 52 (декабрь). – С. 18-19.
10. Новиков Я. Терроризм в Северной Ирландии: история и современность // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 6. – С. 214-229.
11. Орлова М. Модернизация и мирный процесс в Северной Ирландии // Полис. – 1998. – № 2. – С. 172-182.
12. Орлова М. Политический экстремизм и терроризм в Ирландии в период Ольстерского кризиса (конец 80-х – 90-е гг.) // АПЕ: проблемы терроризма. – 1997. – № 4.
13. Остапенко Г. “Всенародная бабушка” королева Елизавета II [Великобритания] // МЖ. – 2006. – № 6. – С. 142-158.
14. Остапенко Г. “Монархическая республика” Великобритания: Как ныне правит английская королева // Родина. – 2003. – № 5-6. – С. 35-40.
15. Перегудов С. Тони Блэр: исторический портрет премьер-министра Великобритании // ВИ. – 2000. – № 1. – С. 64.
16. Перегудов С. Великобритания: Политические циклы и эрозия двухпартийности // МЭиМО. – 2006. – № 3. – С. 23-30.
17. Підлуцький О. Як Велика Британія потяг європейської інтеграції наздоганяла // Євробюлетень. – 2004. – Травень-червень. – С. 16-17.
18. Полякова Е. Северная Ирландия: конфессиональный конфликт и политика // Культурология. – 1999. – № 2. – С. 176-178.
19. Султыгов А.-Х. Этнополитический конфликт в Северной Ирландии: прошлое и настоящее // ННИ. – 2006. – № 2. – С. 168-173.
20. Суслопарова Е. Новые лейбористы и тред-юнионы Великобритании: живуч ли альянс? // МЭиМО. – 2005. – № 8. – С. 55-64.
21. Терентьев А. Торийская внешняя политика Тони Блэра // МЭиМО. – 2005. – № 9, 10.
22. Хаботин С., Федяшин А. Тони Блэр и его Даунинг-стрит // ЭП. – 2005. – № 21 (май). – С. 16-17.

23. Храбан І. “Третій шлях” Великої Британії в європейській політиці // ЛіП. – 2004. – № 2. – С. 112-121.
24. Яковенко Н. Велика Британія та європейська інтеграція // ЛіП. – 2003. – № 6. – С. 145-147.

Семінар № 6. Франція

План

1. Політична система П'ятої республіки у Франції. Політичні партії.
2. Внутрішня політика на початку ХХІ ст. Студентські заворушення.
3. Місце Франції у світовій економіці.
4. Еволюція зовнішньої політики Франції.

Характеризуючи **політичну систему** Франції, слід визначити, в ході яких подій була сформована П'ята республіка (1958), у чому полягають її відмінності від політичної системи Четвертої республіки, які зміни були внесені до Конституції Франції на початку ХХІ ст. Далі розкрийте специфіку процесу формування політичного режиму у Франції, повноваження та функції президента, змалюйте політичний портрет президента Франції Жака Ширака та його наступника. Висвітлюючи партійно-політичну систему Франції, дайте характеристику найбільш відомим партіям (голістам (СПНР), соціалістам, НФ та ін.), їх лідерам, наприклад Домініку де Вільпену, Ніколя Саркозі, Сеголен Руайяль, Ж.-М. Ле Пену. Підсумовуючи це питання, робимо висновок про характерні риси політичної системи Франції, тенденції її розвитку.

Готуючись до відповіді на **друге питання** семінарського заняття, зверніть увагу на соціальне становище у Франції на початку ХХІ століття, вкажіть причини, на Вашу думку, масових студентських заворушень у Франції 2005-2006 рр., їх результати та наслідки. Надайте власну оцінку президентським виборам 2007 р. та їх результатам.

Розглядаючи **економіку Франції**, варто наголосити на значних мінеральних і трудових ресурсах країни, запровадженні у Франції моделі “соціально орієнтованої економіки” (доктрина “держави загального добробуту”), важливій ролі держави в управлінні економічним розвитком. Доречно описати основні

галузі промисловості (машинобудування, хімічна, легка промисловість), сільського господарства (перше місце в ЄС за експортом зернових), транспорт, зовнішню торгівлю.

Четверте питання передбачає аналіз сучасної зовнішньої політики Франції, зокрема відносин із країнами Євросоюзу, США, участь у G-8, НАТО, ЄС, ставлення до основних проблем сучасних міжнародних відносин (близькосхідної, боротьби з тероризмом та ін.).

Доповідь: “Політичний портрет Жака Ширака”, “Президентські вибори 2007 р. у Франції”.

Література

1. Арзаканян М. Жак Ширак – п'ятий президент П'ятої республіки // МЖ. – 1995. – № 7.
2. Арзаканян М.Ц. Политическая история Франции XX века. – М., 2003.
3. Грачев А. Прекрасная дама без баррикады [Женщины в политике: Сеголен Руайяль, Франция] // НВ. – 2006. – № 37 (сентябрь). – С. 22-23.
4. Зуева К. Внешняя политика Франции в эпоху “неоголлизма” // МЭиМО. – 2004. – № 1. – С. 70-79.
5. Лозовицький О. Голлізм – державотворча ідеологія П'ятої республіки Франції // Історія України. – 2002. – № 40-41.
6. Лозовицький О. Французький державно-політичний націоналізм як ідеологія світової держави в умовах соціальної трансформації та кризових явищ // ЛіП. – 2004. – № 2. – С. 41-54.
7. Макарчев В. Франция наносит удар по единству [отказ одобрить конституцию Европы] // ЭП. – 2005. – № 23 (июнь). – С. 14-15.
8. Мовчан М. Головні “мотори” європейської інтеграції [Франція, Німеччина] // ПіЧ. – 2003. – № 11. – С. 68-76.
9. Морозов Н. Жак Ширак. Болезнь и политика // ЭП. – 2005. – № 38 (сентябрь). – С. 22-23.
10. Обичкина Е. Голлистская традиция в современной французской дипломатии // ННИ. – 2004. – № 6.
11. Обичкина Е. Франция: величие превыше всего // РвГП. – 2005. – № 6. – С. 24-38.

12. Обичкина Е. Франция – США: две модели мира // СКЭПК. – 2004. – № 7. – С. 23-39.
13. Орлик В. Хто господарює у “європейському домі”? Вплив франко-німецьких ініціатив на процес євроінтеграції // ПіЧ. – 2004. – № 7-8. – С. 123-128.
14. Островская Е. Политическая жизнь Франции в свете выборов 2002 г. // МЭиМО. – 2003. – № 3. – С. 31-41.
15. Смирнов В.П. Франция в XX веке. – М., 2001.
16. Смирнов В.П. Франция на исходе XX века // ННИ. – 2000. – № 2. – С. 49-69.
17. Толкачев В. Военная политика Франции на рубеже веков // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – № 9. – С. 2-7.
18. Ульяновский Ю. Доминик де Вильпен [премьер-министр Франции] // ЭП. – 2005. – № 24-25 (июнь). – С. 18-19.
19. Ульяновский Ю. Франция вновь покраснела // ЭП. – 2004. – № 15. – С. 14-15.

Семінар № 7. ФРН

План

1. Політична система ФРН. Політичні партії.
2. Внутрішня політика християнських демократів та соціал-демократів. Вибори 2005 р.
3. Економіка Німеччини.
4. Еволюція зовнішньої політики на початку ХХІ ст.

Готуючись до **першого питання**, зверніть увагу на процес утворення сучасної німецької держави в ході об'єднання Німеччини (1990), особливості політичного розвитку східнонімецьких земель. Проаналізуйте, чому партійно-політичну систему ФРН називали “2 з половиною”, які зміни в даному порядку відбулися наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. порівняйте ідеологічні засади провідних партій ФРН (ХДС/ХСС, СДПН, ВДП, ЛП, зелених).

Охарактеризуйте **внутрішню політику** урядів соціал-демократів і християнських демократів. Надайте оцінку парламентським виборам 2005 року, діяльності першої жінки-канцлера Німеччини Ангели Меркель.

При відповіді на **третє питання** семінарського заняття зосередьтеся на економіко-географічному положенні ФРН, її природних умовах і ресурсах, розміщенні населення та сучасних

демографічних процесах. Німеччина є країною Європи з найпотужнішим економічним потенціалом, посідає третє місце у світі після США та Японії за обсягом ВВП. Висвітліть головні риси економічної основи ФРН, системи соціального ринкового господарства. Доведіть, що ФРН є рушійною силою європейської інтеграції, та дайте загальну характеристику промисловості, сільському господарству, транспорту, зовнішній торгівлі.

Розглядаючи **зовнішню політику ФРН**, акцентуйте увагу на відносинах із Францією та іншими країнами ЄС, США, країнами Центральної та Східної Європи, визначте роль Німеччини в Євросоюзі, НАТО, G-8, інших міжнародних організаціях.

Доповідь: “Політичний портрет канцлера ФРН Ангели Меркель”, “Партійна система ФРН на сучасному етапі”.

Література

1. Артюшин О., Латышев С. Кто завоеует Рейхстаг? // ЭП. – 2005. – № 34-35 (сентябрь). – С. 16-17.
2. Гутник В. Немецкая социал-демократия: новый центризм или беспринципный прагматизм // МЭиМО. – 2001. – № 6.
3. Деев И. Герхард Шредер идет ва-банк // ЭП. – 2005. – № 23 (июнь). – С. 16-17.
4. Деев И. Германия объявляет войну бюрократизму // ЭП. – 2006. – № 11-12 (март). – С. 20-22.
5. Иорданская Э. Расширение ЕС на Восток: позиции Германии // МЭиМО. – 2002. – № 2.
6. Кудряченко А. Нові політичні виміри поступу Німеччини // ЛіП. – 2002. – № 6. – С. 59-70.
7. Кудряченко А. Нові політичні виміри розвитку ФРН // Трибуна. – 2002. – № 9-10. – С. 28-31.
8. Мартинов А. Німецько-американські відносини в контексті перспективи становлення нової системи міжнародного світопорядку // НП. – 2004. – № 1. – С. 3-11.
9. Мовчан М. Головні “мотори” європейської інтеграції [Франція, Німеччина] // ПіЧ. – 2003. – № 11. – С. 68-76.
10. Мютцених Р. Германия: первые шаги “большой коалиции” // МЭиМО. – 2006. – № 5. – С. 19-27.
11. Орлик В. Кто господарює у “європейському домі”? Вплив франко-німецьких ініціатив на процес євроінтеграції // ПіЧ. – 2004. – № 7-8. – С. 123-128.

12. Павлов Н. Внешняя политика Берлинской республики: новый “германский путь”? // МЭиМО. – 2005. – № 2. – С. 63-76.
13. Павлов Н. Германия: Quo vadis? // МЭиМО. – 2006. – № 3. – С. 31-40.
14. Павлов Н. Германия: между Бонном и Берлином // МЖ. – 2004. – № 3. – С. 87-98.
15. Павлов Н. Нормальная “ненормальная” Германия // МЖ. – 2005. – № 11. – С. 15.
16. Степанов В.А. Німецький бундестаг та зовнішня політика // ПіЧ. – 2004. – № 7-8. – С. 71-83.

Семинар № 8. Італія

План

1. Політична система Італії. Політичні партії. Виборча реформа 1993 р.
2. Особливості економічного розвитку країни на початку XXI ст.
3. Соціальні та демографічні проблеми Італії. Проблеми тероризму та боротьби зі злочинністю.
4. Зовнішня політика Італії на сучасному етапі.

При відповіді на **перше питання** слід дати визначення форми правління та державного устрою Італії, розкрити сутність політичної реформи 1993 р., повноваження та функції президента і парламенту. Охарактеризуйте найбільш впливові політичні партії та блоки Італії, що сформувалися в другій половині 1990-х рр.: “Дім свободи” (“Уперед, Італія”, “Ліга Півночі”, “Національний альянс”,) та “Оливкове дерево” (ДПЛС, ліві християнські демократи, ІСП та ін.), дайте оцінку діяльності прем’єр-міністрів консерватора Сільвіо Берлусконі та лівоцентриста Романо Проді.

При підготовці **другого питання** семінарського заняття слід звернути увагу на економіко-географічне положення Італії (близькість до моря), її природні умови, трудові ресурси, роль міграційних процесів, розміщення населення. Італія – високорозвинута індустріально-аграрна країна. Варто описати сучасний стан економіки країни, відзначити значну роль державного сектора (50%), диспропорції регіонального розвитку (Півночі, Центру та Півдня), дати загальну характеристику

промисловості (ПЕК; кольорова металургія; автомобілебудування – концерн “Фіат”, 13% європейського авторинку; побутова техніка), сільському господарству, транспорту, зовнішній торгівлі.

Розгляд **третього питання** слід розпочати з аналізу соціальних та демографічних проблем Італії, нерівномірностей у соціально-економічному розвитку її регіонів, процесах внутрішньої міграції та урбанізації. Розкрийте також процеси криміналізації політико-економічної сфери, корупції, діяльності мафії та боротьби із злочинністю.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики Італії** на сучасному етапі, потрібно виділити такі напрямки, як відносини із США та провідними державами Європи, участь у діяльності НАТО та Євросоюзу та ін.

Доповідь: “Політичний портрет Романо Проді”, “Політичний портрет Сільвіо Берлусконі”.

Література

1. Бадов А., Букалов А. Романо Проді [п-м. Італії] // ЭП. – 2006. – № 17 (апрель). – С. 14-15.
2. Барабанов О. Внешняя политика Италии на современном этапе // МЭиМО. – 2003. – № 10. – С. 82-89.
3. Барабанов О. Современная внешнеполитическая идеология Италии // Полис. – 2002. – № 6. – С. 155-163.
4. Животовская И. Италия: От эмиграции к иммиграции // АПЕ. – 2005. – № 1. – С. 175-189.
5. Конец эры неистового Сильвио [Италия] // ЭП. – 2006. – № 15-16 (апрель). – С. 10.
6. Любин В. Итальянская партийно-политическая система в 90-е годы (переход от Первой ко Второй республике) // МЭиМО. – 1998. – № 3.
7. Минутилли А. Некоторые проблемы правого радикализма в Италии // АПЕ. – 2004. – № 2. – С. 173-179.
8. Муромцева О. Италия: формирование концепции средиземноморской безопасности // МЭиМО. – 2004. – № 8. – С. 91-97.
9. Ушакова Н. Инвестиционная политика Италии в Северной Африке в конце XX – начале XXI века // ААС. – 2005. – № 8. – С. 33-38.

Семінар № 9. Країни Піренейського півострова: Іспанія та Португалія

План

1. Політична система Іспанії. Політичні партії.
2. Економіка та зовнішня політика Іспанії.
3. Проблема сепаратизму та тероризму в Іспанії.
4. Португалія на світовій арені.

Характеризуючи **політичну систему** Іспанії, слід визначити її форму правління та державного устрою, вказати на їх особливості. Далі бажано розкрити демократизацію політичного життя Іспанії в останні десятиліття ХХ ст., специфіку формування політичного режиму. Висвітліть програмні засади найбільш впливових партій Іспанії (ІСП, ЕТА та ін.). Підсумовуючи це питання, зробіть висновок про характерні риси політичної системи даної країни, тенденції її розвитку.

Готуючись до відповіді на **друге питання** семінарського заняття, треба звернути увагу на економіко-географічне становище Іспанії, її природні умови та ресурси, розміщення населення. Іспанія належить до індустріальних країн, але значну роль тут відіграють сільське господарство та сфера послуг (рекреації та туризм). В економіці значну роль відіграє державний сектор, у 90-ті роки минулого століття були проведені ліберальні економічні реформи. Слід дати загальну характеристику промисловості (ПЕК, машинобудування, легка промисловість), сільському господарству (пшениця, маслини, олія, вино, цитрусові), транспорту, зовнішній торгівлі. З'ясуйте провідні тенденції зовнішньої політики Іспанії (НАТО та ЄС, відносини з Францією та Німеччиною, США і країнами Латинської Америки та ін.).

Розгляд **третього питання** варто розпочати з розкриття соціально-економічного, політичного та ідеологічного підґрунтя баскського сепаратизму. Визначте основні риси національної та соціальної політики іспанської держави, охарактеризуйте діяльність ЕТА на початку ХХІ ст., дайте оцінку терористичній діяльності даної організації, визначте перспективи розв'язання баскської проблеми.

При обговоренні **четвертого питання** зосередьтеся на характеристиці сучасної політичної системи Португалії, її гео-економічному становищі та місці в європейській економіці;

експортних галузях господарства – текстиль, оливкова олія, вино (портвейн, мадера), сардини; іноземному туризмі.

Доповідь: “Етнічні конфлікти в Іспанії та проблема сепаратизму”, “Політична система Іспанії на сучасному етапі”.

Література

1. Анибал Каваку Силва – президент Португалії // *ЭП.* – 2006. – № 7. – С. 25.
2. Аникеева Н. Іспанія в кінці ХХ – початку ХХІ століття // *ННІ.* – 2006. – № 2. – С. 71-84.
3. Волкова Т. Баскський сепаратизм і політика регіонального сепаратизма в Іспанії // *МЭиМО.* – 2002. – № 2. – С. 93-97.
4. Киселев А.В. Іспанія: географія і історія. – М., 2002.
5. Кожановський А. Іспанія: етнічний фактор і адміністративні межі // *ОНС.* – 2002. – № 6. – С. 78-89.
6. Понеделко Г. Іспанія: соціальне вимірювання демократичних трансформацій // *МЭиМО.* – 2004. – № 1. – С. 80-88.
7. Понеделко Г. Експорт капіталу – зовнішньоекономічний феномен Іспанії // *МЭиМО.* – 2006. – № 2. – С. 66-73.
8. Синельникова І. Зовнішньоекономічні зв'язки Іспанії в глобалізуючому світі // *ЛА.* – 2003. – № 3. – С. 10-18.
9. Ткаченко В. Іспанія ділиться своїм досвідом переходу від диктатури до демократії // *ЛА.* – 2004. – № 4. – С. 41-47.
10. Хенкін С. Імміграція в Іспанію: соціально-психологічні наслідки // *АПЕ.* – 2005. – № 1. – С. 156-174.
11. Хенкін С. Метаморфози політичного розвитку Іспанії // *ЛА.* – 2005. – № 2. – С. 41-58.
12. Хенкін С. Становлення і консолідація демократії: іспанський варіант // *Полис.* – 2002. – № 5. – С. 170-179.
13. Черкасова Е. Іспанія: політика безпеки і іракський кризис // *МЭиМО.* – 2003. – № 10. – С. 70-81.
14. Черкасова Е. Поворот у зовнішній політиці Іспанії: амбіції і межі можливості // *МЭиМО.* – 2005. – № 8. – С. 65-76.
15. Эанеш Р. Португалія: за “каравеллами минулого” // *РвГП.* – 2005. – № 6. – С. 39-47.

16. ЭТА объявляет мир [Испания] // ЭП. – 2006. – № 14 (март-апрель). – С. 15.
17. Яковлев П. Португалия и Испания: новая парадигма отношений // ЛА. – 2004. – № 6. – С. 4-17.
18. Яковлева Н. Новый выбор Португалии // ЛА. – 2006. – № 7. – С. 41-61.

Семинар № 10. Скандинавські країни: Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція

План

1. Специфіка розвитку Північної Європи як регіону.
2. Політичний розвиток країн регіону. “Шведська модель соціалізму”.
3. Соціально-економічний розвиток Північної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
4. Зовнішня політика скандинавських країн. Участь у процесах євроінтеграції.

Семинарське заняття доцільно **розпочати** із загальної характеристики країн Скандинавії, дати характеристику їх геополітичному й економічному становищу, природним умовам, наявності корисних копалин, трудовим ресурсам. Регіон охоплює країни з розвинутою економікою (“суспільство загального добробуту”, “скандинавський соціалізм”, в основі якого – високий рівень життя і висока соціальна захищеність населення).

При відповіді на **друге питання** варто порівняти політичну систему скандинавських країн, форму правління та державного устрою, політичний режим, виділити спільні риси та пояснити, якими чинниками вони зумовлені. Далі слід розкрити основні риси шведської моделі соціального розвитку (висока частка державного сектора, високий рівень оподаткування (понад 55%), низький рівень безробіття, розгалужена мережа соціального обслуговування і захисту та ін.).

Третє питання передбачає оцінку сучасного стану економіки країн Північної Європи, частка яких у світовому ВВП становить 5%, у світовому експорті товарів – 14%. У структурі господарства на третинний сектор припадає 50-60% зайнятого населення, на аграрний – 3-7%. Зовнішня торгівля має виняткове значення. Фінляндія та Швеція спеціалізуються на

суднобудуванні, обладнанні для лісової, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості. Виготовленні інвентаря для зимових видів спорту. У Швеції значну роль також відіграють видобуток залізної руди, металургія, нафтохімія, автомобілебудування тощо. Найприбутковіші галузі господарства Норвегії – це вантажний флот, рибальство, електроенергетика, нафтогазова промисловість.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики країн Скандинавії**, потрібно виділити такі напрямки, як участь у процесах євроінтеграції, відносини з США та блоком НАТО, Росією, провідними державами Західної Європи.

Доповідь: “Шведська модель соціалізму”, “Місце країн Скандинавії в європейській та світовій економіці”.

Література

1. Васильев Ю. Швеция на исходе XX века. – М., 1999.
2. Гришин И. Социал-демократия Швеции: трудное расставание с прошлым // МЭиМО. – 2000. – № 9. – С. 72-84.
3. Гришин И. Шведская модель общественного развития: дихотомия рынок – политика // МЭиМО. – 2005. – № 10, 11.
4. Гришин И. Экономическая демократия: шведский казус // МЭиМО. – 2006. – № 5. – С. 40-52.
5. Дания в Европейском Союзе // Коринф. – 2002. – № 30. – С. 10-11.
6. Дергачева И. Неладно что-то в шведском королевстве? // ЭП. – 2006. – № 7 (февраль). – С. 20-23.
7. Дергачева И. Фредерик Рейнфельд – новый шведский премьер // ЭП. – 2006. – № 43 (октябрь). – С. 22-23.
8. Исаев М. Основные формы конституционного контроля в странах Скандинавии // Государство и право. – 2003. – № 12. – С. 76-85.
9. Кокеев М. Размеренный норвежский динамизм // МЖ. – 2004. – № 10. – С. 61-69.
10. Королевство Норвегия. Экономика Норвегии // Коринф. – 2003. – № 44. – С. 4-7.
11. Нюберг Р. Финляндия, Россия и расширяющийся Европейский Союз // МЖ. – 2003. – № 12. – С. 45-81.
12. Островская Е. Экономика малых стран Западной Европы: роль эволюционных процессов [Швейцария, Швеция,

Бельгія, Данія, Австрія, Фінляндія, Нідерланды] // МЭиМО. – 2003. – № 10. – С. 11-31.

Семінар № 11. Словенія, Хорватія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Македонія

План

1. Геополітична ситуація на Балканах на початку ХХІ ст. Проблема Косово.
2. Сербія та Чорногорія: політична система, економіка, зовнішня політика.
3. Словенія, Македонія, Хорватія: загальна характеристика.

При підготовці **першого питання** потрібно висвітлити геополітичну ситуацію, що склалася на Балканському півострові внаслідок Югославії на початку 1990-х рр., охарактеризувати процес утворення нових держав. Їх політичну систему, особливості формування політичного режиму, міждержавні взаємини. Далі варто з'ясувати історичне коріння косовської проблеми, її розвиток у 90-ті рр. минулого століття та сучасний стан, визначити шляхи врегулювання етноконфесійного конфлікту, участь міжнародних організацій і миротворчих сил, перспективи політичного розвитку даного регіону.

Друге питання потребує розгляду основних тенденцій у політичному та соціально-економічному розвитку СРЮ (з 2003 р. – СіЧ, тобто “Сербія і Чорногорія”). Варто змалювати політичний портрет колишнього президента СРЮ Слободана Мілошевича. З'ясуйте роль провідних політичних партій СПС, ДОС та ін. Охарактеризуйте економічний розвиток країн на початку ХХІ ст. та їх зовнішню політику. Визначте причини “розлучення” Сербії і Чорногорії в 2006 р. дайте політичний портрет президента Чорногорії М. Джукановича.

Відповідаючи на **третє питання** семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення Словенії, Македонії, Хорватії, її природні умови, трудові ресурси та розміщення населення. Дайте порівняльну характеристику політичним системам даних країн, їх зовнішній політиці. Словенія і Хорватія є найбільш розвиненими в економічному відношенні серед країн регіону. Боснія і Герцеговина разом із Македонією характеризуються політичною нестабільністю,

економічною відсталістю, масовим безробіттям, численними соціальними проблемами.

Доповідь: “Проблема Косово на початку ХХІ ст.”,
“Розлучення” Сербії і Чорногорії та його наслідки”.

Література

1. Балканский прецедент. Что за ним последует? [Развод Сербии и Черногории] // ЭП. – 2006. – № 25-26 (июль). – С. 6-11.
2. Где генерал? [Р. Младич, Сербия] // ЭП. – 2006. – № 20-21 (май). – С. 16-18.
3. Герасимов Я. Косово // МЖ. – 2004. – № 4-5. – С. 183-191.
4. Гуськова Е. Югокризис начал разрастаться с момента его интернационализации // МЖ. – 2006. – № 5. – С. 73-84.
5. 10 лет распада СФРЮ // МЭиМО. – 2001. – № 9. – С. 70-80.
6. Долгополова С. Развод Сербии и Черногории – головная боль для ЕС // ЭП. – 2006. – № 22-23 (май-июнь). – С. 16-17.
7. Кандель П. Демократия и культурно-историческая наследственность // МЭиМО. – 2004. – № 7. – С. 42-47.
8. Кандель П. Косово: точка или многоточие? // РвГП. – 2006. – № 1. – С. 141-151.
9. Князев Ю. Итоги реформ в Словении // СМ. – 2005. – № 2. – С. 180-189.
10. Кожемякин М. Последняя битва на Косовом поле // ЭП. – 2006. – № 9. – С. 6-11.
11. Кудров В. Югославия: прощальный экономический и статистический портрет // ОНС. – 2002. – № 1. – С. 90-105.
12. Лукина Н. Босния и Герцеговина после Дейтона // СМ. – 2006. – № 2. – С. 125-138.
13. Никола Груевский – премьер-министр Македонии // ЭП. – 2006. – № 35 (август). – С. 25.
14. Пономарева Е. Гулкое эхо Косово // Власть. – 2004. – № 6. – С. 76-79.
15. Пономарева Е. Хронополитическое измерение модернизационных процессов в современной Сербии // Полис. – 2005. – № 3. – С. 34-43.
16. Романенко С. Черногория голосует за Джукановича и Европу // НВ. – 2006. – № 37 (сентябрь). – С. 15-16.

17. Рудяков П. “Балканська криза” (1991-2001): характер, особливості та наслідки // Політична думка. – 2001. – № 1-2. – С. 77-88.
18. Свилапович Г. Сербія и Черногория в новой Европе // МЖ. – 2003. – № 12. – С. 23-31.
19. Язькова А. Процессы трансформации НАТО и балканский кризис // АПЕ. – 2004. – № 4. – С. 135-150.

Семінар № 12. Болгарія та Румунія

План

1. Політичний розвиток Болгарії та Румунії на початку ХХІ ст.
2. Особливості перехідної економіки у цих країнах.
3. Зовнішня політика Болгарії та Румунії.

На початку семінару варто здійснити порівняльний огляд політичних систем Болгарії та Румунії, особливостей їх політичних режимів, виділити спільні риси та відмінності. Варто також визначити основні політичні сили у цих країнах, здійснити аналіз їх програмних засад. Дайте політичний портрет румунського лідера Іона Ілієску та болгарського державно-політичного діяча Сімеона Саксен-Кобург-Готського.

Готуючись до відповіді на **друге питання** семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення Болгарії та Румунії, їх природні умови, ресурси, розміщення населення, міграційні процеси, демографічні проблеми. Визначте основні риси перехідної економіки у цих країнах, виявіть спільні ознаки у проведенні соціально-економічних реформ. Дайте загальну характеристику промисловості (добувної; ПЕК – Румунія; металургія, машинобудування, легка і харчова промисловість – Болгарія), сільському господарству, транспорту, зовнішньої торгівлі.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики країн** на сучасному етапі, потрібно виділити такі напрямки, як відносини із США та блоком НАТО, перспективи вступу до ЄС, стосунки з країнами Центральної та Західної Європи, Україною, Росією, Туреччиною та ін.

Доповідь: “Політична система Болгарії та Румунії: порівняльна характеристика”.

Література

1. Абросимов В. Болгария: янки на подходе // ЭП. – 2006. – № 15-16 (апрель). – С. 14-15.
2. Бондаренко В. Президент Румынии И. Илиеску // ЗН. – 2002. – 21 сентября. – С. 5.
3. Бухарин Н. Строительство гражданского общества в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 90-е годы XX века – начало XXI века // ННИ. – 2005. – № 1.
4. Гончаров О. За рахунок внутрішніх резервів та зовнішніх можливостей: транскордонне співробітництво в євро регіоні “Нижній Дунай” // ПіЧ. – 2004. – № 5. – С. 14-20.
5. Дешко Т. Пострадянська практика застосування виборчих систем у країнах Центральної та Східної Європи // Віче. – 2005. – № 6. – С. 26-31.
6. Додонов Р. Чорноморські вектори у геополітичних концепціях України і Румунії // ПМ. – 2005. – № 4. – С. 127-140.
7. Коваленко Ю. Особливості аграрних реформ у державах ЦСЄ та в Україні [Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія] // ЕУ. – 2003. – № 9. – С. 72-79.
8. Козакевич Є. Регіональна стабільність у Центральній і Східній Європі і нові імперативи // ЕЧ. – 2002. – № 9. – С. 27.
9. Мілова М. Президент у парламентській системі правління: досвід Болгарії // Віче. – 2003. – № 7. – С. 66-70.
10. Мілова М. Роль виборів у політичних процесах сучасної Болгарії // ПМ. – 2003. – № 3. – С. 158-169.
11. Проблемы румынской экономики // Коринф. – 2001. – № 35. – С. 24.
12. Румыния перед вступлением в ЕС // Коринф. – 2003. – № 39. – С. 14-15.
13. Саморукова А. Румыния: неподведенные итоги // СМ. – 2005. – № 8. – С. 179.
14. Саморукова А., Фейт Н. Румыния: неподведенные итоги // СМ. – 2005. – № 8. – С. 179-190.
15. Стьопкін В. Дунайський вузол // ПіЧ. – 2005. – № 1. – С. 64-74.
16. Тимофеев А. Чем же так понравилась Румыния? [Договор о размещении военных баз США] // ЭП. – 2006. – № 40. – С. 18.
17. Шабунина В. Болгария накануне вступления в Евросоюз // СМ. – 2005. – № 10. – С. 160-172.

18. Шиманський О. Румунія: досвід революції в окремо взятому комуністичному бараку // УМ. – 2004. – № 230. – С. 10.

Семінар № 13. Чехія, Словаччина, Угорщина

План

1. Політичні системи країн Центральної Європи: спільне та відмінне. Політичні партії.
2. Економіка та внутрішня політика Чехії, Словаччини, Угорщини на початку ХХІ ст.
3. Місце країн Центральної Європи у сучасній системі міжнародних відносин.

Семінарське заняття доцільно **розпочати** із загальної характеристики країн Центральної Європи, вказати, в ході яких подій виникли дані держави. Варто порівняти політичну систему даних країн, форму правління та державного устрою, політичний режим, виділити спільні риси та пояснити, якими чинниками вони зумовлені. Охарактеризуйте провідні політичні партії в даних країнах, назвіть відомих політичних лідерів. Дайте політичний портрет Вацлава Гавела (Чехія).

Відповідаючи на **друге питання** семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення країн Центральної Європи, їх природні умови, ресурси, демографічні процеси, розміщення населення. Доцільно оцінити сучасний стан перехідної економіки в даних країнах, відмітити якість і швидкість проведення ринкових реформ, дати загальну характеристику промисловості (машинобудування – Чехія, Угорщина, хімічна та фармацевтична галузь – Угорщина, Словаччина та ін.), сільського господарства, зовнішньої торгівлі. Дайте оцінку загостренню політичної кризи в Угорщині в 2006 р., діяльності уряду соціалістів на чолі з Ф. Дюрчанем з вирішення соціально-економічних проблем і позиції опозиції на чолі з ФІДЕС (Угорським громадянським союзом). На прикладі Угорщини виявіть позитивні і негативні аспекти приєднання до Євросоюзу.

Оцінюючи **місце країн Центральної Європи** у сучасній системі міжнародних відносин, слід відзначити їх вступ до НАТО та Євросоюзу, створення Вишеградської групи, стосунки з країнами Західної Європи, Україною, Росією та ін.

Доповідь: “Вишеградська група”, “Економічні реформи в Словаччині”.

Література

1. Бабкіна О. Реалії сучасної Угорщини // ПіЧ. – 2004. – № 4. – С. 85-86.
2. Бухарин Н. Строительство гражданского общества в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 90-е годы XX века – начало XXI века // ННИ. – 2005. – № 1.
3. Водичка К. Словакия на пороге Европейского Союза // СМ. – 2004. – № 3. – С. 50-62.
4. Грузинська Н. Формування ефективної економічної політики Словацької республіки в умовах глобальних трансформаційних процесів як досвід для України // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 2. – С. 33-36.
5. Дешко Т. Пострадянська практика застосування виборчих систем в країнах Центральної та Східної Європи // Віче. – 2005. – № 6. – С. 26-31.
6. Зеленько Г. Вишеградська “четвірка” матиме на заході те, що заробить на сході // ПіЧ. – 2005. – № 2. – С. 38-46.
7. Коваленко Ю. Особливості аграрних реформ у державах ЦСЄ та в Україні [Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія] // ЕУ. – 2003. – № 9. – С. 72-79.
8. Козакевич Є. Регіональна стабільність у Центральній і Східній Європі і нові імперативи // ЕЧ. – 2002. – № 9. – С. 27.
9. Кузнецова З. Чехия: 15 лет “бархатной революции” // СМ. – 2004. – № 12. – С. 75-87.
10. Кузьмин А. Венгров ждет жаркая осень // ЭП. – 2006. – № 41. – С. 20-23.
11. Лемак В. Конституційна реформа в Чеській Республіці 2000-2001 рр. в умовах вступу країни до НАТО і ЄС: досвід для України // Право України. – 2003. – № 8. – С. 128-131.
12. Словакия – инвестиционный рай // Коринф. – 2003. – № 38. – С. 5-6.
13. Стативка А. Чехия – Словаччина: нова якість двосторонніх відносин // ПіЧ. – 2006. – № 3. – С. 3-8.
14. Ткач Д. Політична еліта Угорщини. Хто вона? // Віче. – 2003. – № 5. – С. 45-48.
15. Травин Д. Венгрия: малые шаги большой реформы // Звезда. – 2002. – № 9. – С. 148-163.

16. Чужиков В. Чеська модель регульованого розвитку // ЕУ. – 2004. – № 7. – С. 72-77.

Семінар № 14. Польща

План

1. Політична система Польщі. Політичні партії.
2. Внутрішньополітична ситуація в країні на початку 2000 рр. Вибори 2005 р. та їх наслідки.
3. Економіка Польщі на початку ХХІ ст.
4. Еволюція зовнішньої політики Польщі в період президентства А. Квасневського та Л. Качинського.

При підготовці **першого питання** слід дати визначення формі правління та державного устрою Польщі, вказати на повноваження та функції президента і парламенту. Характеризуючи партійно-політичну структуру, бажано визначити найбільш впливові політичні партії Польщі, назвати їх політичних лідерів. Охарактеризуйте політичну діяльність А. Квасневського.

Висвітлюючи **сучасну внутрішньополітичну ситуацію**, слід дати власну оцінку президентським виборам 2005 р. та їх наслідкам, діяльності сейму, президента Польщі та уряду, позиціям політичних партій з нагальних питань порядку денного. У чому, на Вашу думку, полягають причини перемоги правих сил на виборах у Польщі? Дайте оцінку призначенню брата президента Я. Качинського на посаду прем'єр-міністра. У чому небезпека “сімейної республіки”?

Готуючись до відповіді на **третє** питання семінарського заняття, слід звернути увагу на економіко-географічне положення Польщі, її природні умови, трудові ресурси та розміщення населення. Варто описати сучасний стан трансформаційної економіки Польщі, дати загальну характеристику промисловості (добувної, ПЕК, металургії, машинобудування, легкої та харчової промисловості), сільському господарству, транспорту, зовнішньої торгівлі.

Висвітлюючи провідні тенденції **зовнішньої політики Польщі** на сучасному етапі, потрібно виділити такі напрямки, як відносини із США, провідними державами Західної Європи, членство у НАТО та Євросоюзі, діяльність у межах Вишеградської групи, стосунки з Росією, Україною, Білоруссю та ін.

Доповідь: “Політичний портрет А. Квасневського”,
“Сучасна Польща – “сімейна республіка”?”.

Література

1. Анна Фотыга – м.и.д. Польши // ЭП. – 2006. – № 22-23 (май-июнь). – С. 25.
2. Бобешко Т. Европейская интеграция, демократия и трансформация III-й Речи Посполитой // Персонал. – 2004. – № 11. – С. 10-16.
3. Бухарин Н. Строительство гражданского общества в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 90-е годы XX века – начало XXI века // ННИ. – 2005. – № 1.
4. Дешко Т. Пострадянська практика застосування виборчих систем в країнах Центральної та Східної Європи // Віче. – 2005. – № 6. – С. 26-31.
5. Долгополова С., Карцев А. Польша: правое правительство становится еще более правым // ЭП. – 2006. – № 22-23 (май-июнь). – С. 22-24.
6. Зеленько Г. Вишеградська “четвірка” матиме на заході те, що заробить на сході // ПіЧ. – 2005. – № 2. – С. 38-46.
7. Карцев А. Каким оно будет – право правых? // ЭП. – 2005. – № 43 (октябрь). – С. 5-9.
8. Карцев А. Польша: “Назло бабушке отморозим себе уши” // ЭП. – 2006. – № 32-33 (август). – С. 22-23.
9. Кирьянов В. Семейная республика [Польша] // НВ. – 2006. – № 30 (июль). – С. 26-27.
10. Коваленко Ю. Особливості аграрних реформ у державах ЦСЄ та в Україні [Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія] // ЕУ. – 2003. – № 9. – С. 72-79.
11. Козакевич Є. Польща перед вибором вектора політики національної безпеки // ЕЧ. – 2004. – № 3. – С. 26-29.
12. Козакевич Є. Регіональна стабільність у Центральній і Східній Європі і нові імперативи // ЕЧ. – 2002. – № 9. – С. 27.
13. Лыкошина Л. Польша в начале XXI века: кризис власти или кризис демократии? // АПЕ. – 2005. – № -2. – С. 120-136.
14. Михалев О. Дилеммы польской политики // МЖ. – 2005. – № 11. – С. 30.
15. Поліщук І. Нелегкий польський шлях // ПіЧ. – 2006. – № 6. – С. 37-48.

16. Полторацький О. Особливий випадок співпраці: Євроатлантичний вимір стратегічного партнерства Україна – Польща: досвід, проблеми, перспективи // ПіЧ. – 2005. – № 1. – С. 7-16.
17. Польща // МЭиМО. – 2002. – № 8. – С. 105-117.
18. Польща перешла на “семейный подряд” [президент Лех Качиньский, премьер-министр – его брат-близнец Ярослав] // ЭП. – 2006. – № 29-30 (июль). – С. 13.
19. Сергеев Д. Польша: четыре года в НАТО // АПЕ. – 2004. – № 4. – С. 163-185.
20. Стоєцький С. Концепція стратегічного партнерства в політиці Республіки Польща щодо України // ПМ. – 2005. – № 3. – С. 147-158.
21. Уварова Г. Наш сусід – Польща // ГОЕШ. – 2004. – № 6. – С. 30-35.

II ТРИМЕСТР

Семінар № 15. Китайська Народна Республіка

План

1. Політична система Китаю. Роль КПК. Спадщина Ден Сяопіна.
2. Соціально-економічний розвиток країни наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
3. Приєднання Гонконгу (Сянгану) та Макао (Аоменю) до КНР. Специфіка розвитку регіонів.
4. Зовнішня політика КНР на сучасному етапі. Тайванська проблема.

При характеристиці **політичної системи** КНР слід визначити, коли утворилася дана держава, з'ясувати роль КПК (Комуністичної партії Китаю) в політичних процесах у КНР. Розкриваємо основні положення “конституції модернізованого соціалізму” (1982). Даємо оцінку політичній діяльності Ден Сяопіна (1904-1997) та його курсу реформ. Далі бажано висвітлити рішення XVI з'їзду КПК (листопад 2002), політику “четвертого покоління китайських лідерів” (генерального секретаря ЦК КПК Ху Цзіньтао і голови Держради КНР Вень Цзябао). Підсумовуючи це питання, робимо висновок про характерні риси політичної системи КНР, тенденції її розвитку.